

Asia: VN/17575/2021

Luonnos hallituksen esityksestä SORA-säännösten muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne muutosehdotuksista alla olevaan tekstikenttään

Oikeusrekisterikeskus kiittää mahdollisuudesta lausua SORA-säännösten muutoksista ja erityisesti opiskelijoiden rikostaustan tarkistamisen laajentamisesta myös iäkkäiden ja vammaisten kanssa toimiviin opiskelijoihin.

EU-tiedonvaihto

Kuten luonnoksessa hallituksen esitykseksi todetaan niin vastaavaa taustantarkistusta, ehdotetaan myös iäkkäiden ja vammaisten kanssa sosiaali- ja terveysaloilla työskenteleville.

Oikeusrekisterikeskus antoi luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaiksi lausunnon 25.3.2022 ja nosti lausunnossaan erityisesti ehdotetun lakimuutoksen ongelmat suhteessa EU-maiden väliseen tiedonvaihtoon.

Luonnoksessa ehdotetaan, että nyt voimassa olevaan rikosrekisterilain 6 §:n 5 momentti muutetaan muodosta:

"johon olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa" muotoon

"johon olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten, iäkkäiden tai vammaisten henkilöiden parissa".

Eli opiskelijoille myönnettäisiin jatkossa yksi ote kaikkea opinnoissa tehtävää alaikäisten, iäkkäiden tai vammaisten kanssa työskentelyä varten. ORK kiinnittää huomiota erityisesti lakiin rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (214/2012, jälj. EU-rikosrekisterilaki). EU-rikosrekisterilain 20 §:n mukaan: ”Kun yksityinen henkilö, joka on toisen jäsenvaltion kansalainen, pyytää itseään koskevan rikosrekisteriotteen rikosrekisterilain 6 §:n 1-5 momentin mukaisesti, Oikeusrekisterikeskus esittää rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön sille toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka kansalainen henkilö on.” Vastaavasti lain 15 §:ssä säädetään tilanteesta toisin päin eli Oikeusrekisterikeskus luovuttaa toiselle jäsenvaltiolle tiedot, jotka yksityinen henkilö saisi rikosrekisterilain 6 §:n 1-5 momentin mukaisesti vastaavassa tilanteessa. Edellä kuvattu ns. ECRIS-tiedonvaihto jäsenvaltioiden kesken perustuu lasten kanssa työskentelyä koskevin osin ns. lapsiseksidirektiiviin (2011/93/EU). ECRIS-tiedonvaihto perustuu neuvoston puitepäätökseen 2009/315/YOS ja neuvoston ns. ECRIS-päätökseen 2009/316/YOS. Tiedonvaihtoon ollaan tekemässä muutoksia ECRIS-TCN-asetukseen (EU) 2019/816 ja direktiiviin (EU) 2019/884 perustuen.

Vuonna 2021 ORK lähetti muihin jäsenvaltioihin 2688 rikosrekisteritietokyselyä lasten kanssa toimimista varten ja vastaanotti muista jäsenvaltioista 1931 kyseistä tarkoitusta koskevaa rikosrekisteritietopyyntöä. Tiedonvaihto perustuu koodeihin, joiden avulla eri jäsenmaat kielestä huolimatta ymmärtävät kyselyiden tarkoituksen ja vastausten sisällön. ORK:n tiedossa ei ole EU-tasoista sääntelyä rikosrekisteriotteen pyytämistä ja luovuttamisesta iäkkäiden ja vammaisten kanssa työskentelyä varten. Oikeusrekisterikeskuksen tulee tiedonvaihtoa varten tietää, että onko kyse alaikäisten vai iäkkäiden ja vammaisten kanssa työskentelystä.

ORK toteaa, että EU-rikosrekisterilain edellä mainitut säännökset ja niiden soveltuminen tulee välttämättä tarkastella ennen lain antamista, koska tiedonvaihto liittyy tällä hetkellä lakiviittausten mukaisesti rikosrekisterilain 6 §:n 1-5 momentin perusteella myönnettäviin rikosrekisteriotteisiin.

Ehdotetun lain soveltaminen

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi ei ole arviota kuinka paljon enemmän otteita tulnaisiin pyytämään jatkossa. ORK:n käsityksen mukaan tällä hetkellä suurin osa sosiaali- ja terveysalojen opiskelijoista esittää otteen suorittaessaan harjoittelua lasten kanssa. Jos muutoksen myötä oppilaitokset pyytäisivät jatkossa otteet opiskelijoilta, jotka eivät nyt suorita harjoittelua lasten kanssa (esimerkiksi päiväkodeissa tai lastenosastoilla) niin otemäärien lisäys ei olisi merkittävä. Jos oppilaitokset taas soveltaisivat lakia tarkastamalla kaikkien opiskelijoiden rikostaustat otteet myös ennen iäkkäiden tai vammaisten kanssa suoritettavaa harjoittelua niin lisäys myönnettäviin otemääriin olisi ORK:n arvion mukaan huomattava ja vaatisi myös henkilöstölisäystä otehakemusten käsittelyyn.

Ehdotetussa rikosrekisterilain 6 §:n 5 momentissa ei myöskään määritellä kuka on iäkäs tai vammainen henkilö. Nämä eivät ole yhtä yksiselitteisiä termejä kuin alaikäinen.

Voimaantulo

ORK kiinnittää huomiota lain voimaantuloon. Lakimuutosten ehdotetaan tulevan voimaan 1.8.2023. Iäkkäiden ja vammaisten kanssa työskentelevien työntekijöiden rikostaustan tarkistamisen mahdollistava lakimuutos on ehdotettu tulevan voimaan 1.1.2024. ORK:n näkemyksen mukaan näiden lakien tulisi tulla voimaan samanaikaisesti 1.1.2024, jotta tarvittavien muutosten toteuttaminen olisi mahdollisimman yksinkertaista.

Muita huomioita

Iäkkäiden ja vammaisten kanssa toimivien opiskelijoiden rikostaustaote myönnettäisiin useampiin tehtäviin kuin työntekijöiden osalta. Luonnoksessa hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaiksi tehtäviä, joihin iäkkäiden ja vammaisten kanssa työskentelevien rikostaustaote annettaisiin, on määritelty luonnoksen esitöissä. Opiskelijoiden rikostaustaotteiden myöntäminen perustuisi vain rikosrekisterilain 6 §:n 5 momentin muotoiluun. Vastaava tilanne on tällä hetkellä jo lasten kanssa työskentelevien otteiden ja lasten kanssa toimivien opiskelijoiden myöntämisessä, jossa opiskelijoiden ote myönnetään useampiin tehtäviin kuin työntekijöiden.

ORK saa säännöllisesti hakemuksia kotoutumiskoulutuksessa olevilta opiskelijoilta, joiden opintojaksoon kuuluu myös harjoittelu esimerkiksi päiväkodissa. Tällaisille opiskelijoille ei voida antaa opiskelijan otetta, koska kyse ei ole tutkintoon johtavista opinnoista.

Voitte arvioida muutosehdotusten vaikutuksia alla olevaan tekstikenttään

Lausunnolla olevassa luonnoksessa ei ole arvioitu kuinka paljon enemmän otteita myönnettäisiin jatkossa. Vuonna 2021 opiskelijoiden otteita myönnettiin noin 39 000 kappaletta. Jos oppilaitokset tulevat pyytämään rikostaustaotteen kaikilta opiskelijoitaan myös ennen iäkkäiden ja vammaisten kanssa tehtäviä harjoitteluita niin otehakemusten määrä voisi tuplautua. Tämä tarkoittaisi noin 0,75 htv:n pysyvää lisäystä palveluasiantuntijoiden työhön eli 40 500 euron kustannusvaikutusta. Jos otehakemusten lisäys koostuisi vain niistä opiskelijoista, jotka eivät tällä hetkellä suorita harjoittelua lasten kanssa niin tähän ei tarvittane lisäresursseja.

Lisäksi opiskelijoiden taustantarkistuksen laajentaminen vaatii järjestelmämuutoksia. Näiden muutosten kustannus voidaan arvioida vasta, kun ehdotetut muutokset on saatu sovitettua yhteen EU-rikosrekisterilain kanssa.

Kivinen Jussi
Oikeusrekisterikeskus

Rouvinen Joel
Oikeusrekisterikeskus